

ORIGINAL RESEARCH PAPER

The effect of export insurance on the export of selected countries

S. Rasekhi^{*}, A.M. Tehranchian, R. Alamian

Department of Economics, School of Economic and Administrative Sciences, Mazandaran University, Mazandaran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 11 February 2017

Revised: 15 March 2017

Accepted: 12 June 2017

Keywords

Export Insurance; Export; Export Finance; Panel Data.

ABSTRACT

Export insurance helps to facilitate exports and the growth of the global economy by reducing and compensating commercial, political and economic risks. Of course, there are different views about the effect of export insurance on exports. Despite this issue and considering that export insurance increases the cost of exporting goods, the significance of the effect of export insurance on exports is worthy of consideration. In this regard, the present study tests the hypothesis that export insurance has a positive and significant effect on exports. For this purpose, the econometric model of panel data for 40 selected countries including 20 developed countries and 20 developing countries during the period of 2005 to 2013 has been used. The results obtained from the panel data model show the positive and significant effect of export insurance on the exports of selected countries. Based on this, it is recommended that policymakers and exporters pay special attention to export insurance.

***Corresponding Author:**

Email: srasekhi@umz.ac.ir

DOI: [10.22056/ijir.2017.02.03](https://doi.org/10.22056/ijir.2017.02.03)

اثر بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای منتخب

سعید راسخی*، امیرمنصور طهرانچیان، رزا عالمیان

گروه اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه مازندران، مازندران، ایران

چکیده:

بیمه صادراتی با کاهش و جبران ریسک‌های بازرگانی، سیاسی و اقتصادی به تسهیل صادرات و رشد اقتصاد جهانی کمک می‌کند. البته دیدگاه‌های متفاوتی در خصوص اثر بیمه صادراتی بر صادرات وجود دارد. علی‌رغم این موضوع و با توجه به اینکه بیمه صادراتی هزینه‌های صادرات کالا را افزایش می‌دهد، معنی‌داری اثر بیمه صادراتی بر صادرات جای تأمل دارد. در این راستا، پژوهش حاضر این فرضیه را آزمون می‌کند که بیمه صادراتی اثر مثبت و معنی‌دار بر صادرات دارد. بدین منظور از الگوی اقتصادسنجی داده‌های تابلویی برای ۴۰ کشور منتخب شامل ۲۰ کشور توسعه‌یافته و ۲۰ کشور در حال توسعه طی دوره زمانی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۳ استفاده شده است. نتایج به دست آمده از الگوی داده‌های تابلویی نشان‌دهنده اثر مثبت و معنی‌دار بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای منتخب است. بر این اساس توصیه می‌شود که سیاست‌گذاران و صادرکنندگان به بیمه صادراتی توجه ویژه داشته باشند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۲۳ بهمن ۱۳۹۵

تاریخ داوری: ۲۵ اسفند ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: ۲۲ خرداد ۱۳۹۶

کلمات کلیدی

بیمه صادراتی

صادرات

اعتبار

تأمین مالی صادرات

داده‌های تابلویی

*نویسنده مسئول:

ایمیل: srasekhi@umz.ac.ir

DOI: 10.22056/ijir.2017.02.03

امروزه صادرات به عنوان موتور رشد اقتصادی مورد توجه بسیاری از اقتصاددانان قرار گرفته است (کازرونی و نصیب پرست، ۱۳۹۴). به اعتقاد ایمری^۱ (۱۹۶۷) و بالاسا^۲ (۱۹۷۸) رشد صادرات نقش قابل توجهی در تقاضای رشد اقتصادی دارد. صنایع صادراتی به دلیل حساسیتی که نسبت به فرصتهای علمی، اقتصادی، بازاری و فنی بین المللی دارند، موجب رشد بهره‌وری و تداوم بخش رقابت پذیری کل اقتصاد می‌شوند. همچنین صادرات از طریق ایجاد تقاضای اضافه در اقتصادهایی که توان عرضه‌شان در برخی صنایع قوی است، موجب رشد می‌شود (شاکری و مالکی، ۱۳۸۹). برای سیاستگذاری مؤثر جهت توسعه صادرات، باید عوامل تعیین کننده صادرات شناسایی شوند. صادرکنندگان برای اینکه بتوانند تعهدات صادراتی خود را به موقع و به نحو احسن انجام دهند، به بیمه صادراتی نیاز دارند (میرمحمدی، ۱۳۶۵). بیمه‌های صادراتی با حمایت از صادرکنندگان در برابر ریسکهای سیاسی و بازرگانی (عدم پرداخت خریدار، ورشکستگی، کلاه برداری و تقلب)، همه انواع بازارها به ویژه بازارهای با ریسک بالا را تحت پوشش قرار می‌دهند. در ایران بیمه صادراتی توسط صندوق ضمانت صادرات ارائه می‌شود. نسبت کل پوشش صندوق به صادرات ایران در سال ۱۳۹۴، ۲۸/۰٪ بوده است.

اهمیت بیمه‌های صادراتی در بحرانهای مالی مانند بحران مالی سالهای ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ بیشتر از پیش مورد توجه قرار گرفت. بر اساس داده‌های صندوق بین‌المللی پول^۳، حجم تجارت در طول دوره زمانی اکتبر ۲۰۰۸ تا ژانویه ۲۰۰۹، ۴ بار سریع تر از حجم تأمین مالی تجارت^۴ کاهش یافته بود. اگرچه حجم تجارت در این دوره زمانی به اندازه جریانهای تجاری واقعی کاهش نیافت، ولی در این بحران مالی، دسترسی به تأمین مالی مقرون به صرفه سخت و محدود شده بود (Chauffour and Farole, 2009). همچنین بر اساس مطالعه ویر^۵ (۲۰۱۵)، کاهش در عرضه بیمه صادراتی در طول بحران مالی ۲۰۰۸-۲۰۰۹، ۵ تا ۹ درصد از کاهش صادرات دنیا و ۱۰ تا ۲۰ درصد از کاهش صادرات اروپا را توضیح می‌دهد.

با وجود اهمیت و لزوم تأکید بر اثر بیمه صادراتی بر توسعه صادرات، مطالعات انجام شده در این رابطه در ایران و در سطح بین‌المللی محدود است. لذا پژوهش حاضر به بررسی اثر بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای منتخب در حال توسعه و توسعه یافته پرداخته است. محدوده پژوهش حاضر شامل ۴۰ کشور منتخب^۶ (۲۰ کشور توسعه یافته و ۲۰ کشور در حال توسعه شامل ایران) طی دوره زمانی^۷ ۲۰۰۵-۲۰۱۳ است. انتخاب کشورها بر اساس حداکثر میزان پوشش بیمه صادراتی طی این دوره زمانی و شاخص توسعه انسانی صورت گرفته است. نوآوری پژوهش حاضر، بررسی اثر بیمه صادراتی بر صادرات به ویژه برای کشورهای منتخب در هر دو گروه توسعه یافته و در حال توسعه است. همچنین، با حفظ درجه آزادی الگو، تلاش شده است که الگوی پژوهش از جامعیت برخوردار باشد^۸ به گونه‌ای که در کنار سایر متغیرهای مؤثر، با پوشش مناسب دوره زمانی، از متغیر مجازی بحران مالی نیز استفاده شده است.

از مطالعات انجام شده در این حوزه می‌توان به بالتزپرگر و هرگر^۹ (۲۰۰۷)، کر و مانوا^{۱۰} (۲۰۱۱)، استخر و همکاران (۱۳۸۸)، کرباسی و شیروانشاهی (۱۳۸۸)، رجبی و همکاران (۱۳۹۰)، آذربایجانی و همکاران (۱۳۹۴) و اسماعیل پور و همکاران (۱۳۹۵) اشاره کرد. نتیجه کلی این مطالعات نشانگر اثر مثبت کاهش ریسک و افزایش یارانه بیمه بر صادرات است.

^۱. Emery

^۲. Balassa

^۳. محاسبات پژوهشگران با استفاده از داده‌های سایت اتاق بازرگانی و صندوق صادرات ایران.

^۴. International Monetary Fund (IMF)

^۵. بیمه صادراتی از انواع تأمین مالی تجارت است

^۶. Veer

^۷. اسامی کشورها در پیوست آمده است.

^۸. بر اساس حداکثر اطلاعات موجود

^۹. از نکته نظرات داور محترم در این بخش قدردانی می‌شود.

^{۱۰}. Baltensperger and Herger

^{۱۱}. Chor and Manova

مبانی نظری پژوهش

فروش کالا و خدمات با ریسکهای بی‌شماری مواجه است که بخش اعظم آن در اختیار عرضه‌کننده قرار ندارد. همچنین، در فضای رقابتی اقتصاد، تشخیص و مدیریت ریسکها برای تجارت بسیار اهمیت دارد. ریسکهای تجاری و سیاسی می‌تواند اثر فاجعه‌باری بر بقای تولیدکننده داشته باشند. این ریسکها توسط بیمه‌های صادراتی (بیمه اعتباری صادرات) پوشش داده می‌شود (Jones, 2010). در واقع بیمه صادراتی با کاهش ریسک و تأمین نقدینگی از فرایند صادرات حمایت می‌کند (Chauffour and Farole, 2009).

صادرکنندگان به نوسانات بازار مالی بسیار آسیب‌پذیر هستند. از آنجایی که صادرات بسیاری از کشورها ممکن است پایین‌تر از سطح مؤثر خود باشد، بیمه‌گران با ارائه بیمه‌های صادراتی از صادرکنندگان حمایت می‌کنند (Felbermayn and Yalchin, 2013). همچنین دلایل زیر معاملات بین‌المللی بسیار بیشتر از معاملات داخلی تحت تأثیر نوسانات مالی قرار می‌گیرند:

۱- به دلیل حمل‌ونقل طولانی‌تر، صادرکنندگان برای پوشش هزینه‌های کالای تولیدشده اما تحویل‌داده‌نشده به سرمایه در گردش بیشتری احتیاج دارند.

۲- صادرکنندگان (یا بانکهایشان) در مواجهه با ریسک اعتباری تجارت بین‌المللی منابع جبران کمتری دارند (Amiti and Weinstein, 2011).

برای اکثر معاملات بین‌المللی، تأمین مالی کوتاه‌مدت به دلیل تأخیر زمانی میان تولید و حمل‌ونقل کالا توسط صادرکننده و دریافت آن توسط واردکننده، امری ضروری است. زیرا به طور معمول، صادرکنندگان قبل از انجام حمل‌ونقل احتیاج به پول دارند اما، واردکنندگان تمایل دارند تا در هنگام دریافت کالا پول را پرداخت کنند (Aubion and Engemann, 2014).

آبویون و انگمن (۲۰۱۴) معتقدند که تأمین مالی موتور حرکت تجارت است؛ زیرا توسعه تجارت بین‌الملل و سرمایه‌گذاری به قابل اطمینان بودن، کافی بودن و مقرون به صرفه بودن منابع مالی بستگی دارد. بیمه صادراتی با کاهش ریسکهای اعتباری، صادرکنندگان را قادر می‌سازد تا به طور قابل ملاحظه‌ای حجم معاملات و همچنین سود خود را افزایش دهند. همچنین، بیمه صادراتی به معاملات با ریسک بالا که صادرکنندگان تمایلی به ورود به این بازارها را ندارند، اجازه وقوع می‌دهد. در صورت عدم وجود بیمه صادراتی، به منظور اجتناب از تحمل خسارات ریسکهای اعتباری، صادرکنندگان ناگزیر به دریافت پیش‌پرداخت کامل از خریداران می‌شوند. هدف نهایی بیمه صادراتی صرفاً پرداخت خسارات حاصل از عدم پرداخت خریدار نیست، بلکه کمک به جلوگیری از خسارات فاجعه‌بار و رشد سودآوری کسب‌وکار بیمه‌گذار است (Jones, 2010). در نتیجه، بیمه صادراتی با تسهیل جریانهای تجارت بین‌المللی موجب افزایش ثبات و رشد اقتصادی می‌شود.

رینسترا-مونیکا و توری^۱ (۲۰۰۲) مدلی ارائه کرده‌اند که در آن شرکت صادراتی با ریسک عدم پرداخت^۲ خریدار مواجه است اما این فرصت را دارد تا خودش را در برابر ریسک موردنظر بیمه کند. این مدل بر آن است تا تشخیص دهد که چگونه یک سطح بهینه از صادرات توسط ریسک عدم پرداخت و وجود یک طرح بیمه عمومی^۳ تحت تأثیر قرار می‌گیرد. بر اساس این مدل، در صورتی که سهم بزرگی از حق بیمه به صورت بارانه پرداخت شود، صادرات افزایش خواهد یافت. البته وضعیت صادرکننده در رابطه با ریسک نیز مهم است، به طوری که با افزایش ریسک‌گریزی صادرکننده، صادرات بهینه کاهش می‌یابد. از این دیدگاه نیز افزایش سطح پوشش بیمه و یارانه بیمه‌ای اثر منفی ریسک‌گریزی بر صادرات را کاهش می‌دهد. در چارچوب مدل رینسترا-مونیکا و توری، اگر ریسک‌گریزی نتیجه اطلاعات نامتقارن میان صادرکننده و واردکننده و یا ابهام درباره شرایط اقتصادی سیاسی کشور وارد کننده باشد، دولت ممکن است بتواند با افزایش دادن اطلاعات معتبر به صادرکننده، این ریسک را کاهش دهد، که خود صادرات بهینه را افزایش می‌دهد. نتایج اخیر با مطالعات فوناتسو^۵ (۱۹۸۶) و رافین^۶ (۱۹۷۴)، آندرسون و رایلی^۷ (۱۹۷۶)، و ایتون^۸ (۱۹۷۹) سازگار است.

¹ Rienstra-Munnicha and Turvey

² Default Risk

³ General Insurance Scheme

⁵ Funatsu

⁶ Ruffin

⁷ Anderson and Riley

⁸ Eaton

^۴ . توسط بیمه‌گردولتی ارائه می‌شود.

بدیهی است معادله صادرات در کنار بیمه صادرات شامل متغیرهای مهم دیگری است که در این رابطه می‌توان به نرخ واقعی ارز، اندازه دولت، شاخص توسعه انسانی و شاخص سهولت کسب و کار بر صادرات اشاره کرد. کاهش ارزش پول ملی (افزایش نرخ ارز)، موجب کاهش قیمت کالاهای صادراتی بر حسب پول خارجی و افزایش درآمد صادرکننده بر حسب پول داخلی شده و انگیزه صادرکننده و ظرفیت صادرات را افزایش می‌دهد. البته تحقق این اثرگذاری منوط به عدم وجود فشار تورمی در کشور صادرکننده، حساسیت عرضه و تقاضای صادرات، عدم کاهش ارزش پول کشورهای رقیب و عدم وجود موانع تجاری در کشور واردکننده است (ناظمی، ۱۳۸۸).

در تحقیق حاضر از نرخ واقعی ارز استفاده شده است که برآیند اثر هر سه متغیر نرخ اسمی ارز، تورم داخلی و تورم خارجی است. درباره اثرگذاری اندازه دولت بر رشد اقتصادی و در نتیجه بر صادرات دو دیدگاه کلی وجود دارد. بر اساس دیدگاه اول، دولت در قالب وضع قوانین، ایجاد امنیت اقتصادی و اجتماعی، زمینه‌های لازم برای تولید را فراهم می‌کند. اما در چارچوب دیدگاه دوم، افزایش بیش از اندازه دولت و دخالت آن در اقتصاد می‌تواند بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و در نتیجه تولید کل اقتصاد، از طریق جانشینی جبری اثر منفی داشته باشد (حیدری و همکاران، ۱۳۸۹). رام^۱ (۱۹۸۶) معتقد است که فعالیتهای دولت از طریق آثار خارجی مثبت، تأثیر مثبتی بر تولید بخش خصوصی دارد؛ در حالی که گروسمن^۲ (۱۹۸۸) علاوه بر اثر مثبت، اثر منفی نیز برای اثر دولت بر رشد اقتصادی قایل شده است.

در خصوص شاخص توسعه انسانی، لوین و رات^۳ (۱۹۹۷) با بحث روی سرمایه انسانی به‌عنوان موتور رشد، بر این باورند که بخش صادرات می‌تواند در مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی، سرمایه انسانی را با کارایی بیشتر مورد استفاده قرار دهد.

کنیا^۴ (۲۰۰۶) بیان می‌کند که با افزایش سطح مهارت نیروی کار و فن‌آوری، بهره‌روی نیروی کار زیاد می‌شود. این امر موجب کاهش هزینه تمام‌شده هر واحد کالا شده و در نهایت به توسعه صادرات منجر می‌شود. تولید ناخالص داخلی از طریق نرخ رشد اقتصادی نیز می‌تواند بر میزان صادرات اثر بگذارد (کازرونی و نصیب‌پرست، ۱۳۹۴). البته باید توجه داشت که تولید و درآمد سرانه می‌تواند انعکاس دقیق‌تری از هر دو توان تولید ملی و همچنین، تقاضای مؤثر باشد. ارتقای امید به زندگی و بهداشت نیز باعث می‌شود که سرمایه انسانی از طریق انباشت سرمایه بهداشتی، افزایش یافته و به صورت مستقیم بر تولید و رشد اقتصادی تأثیر داشته باشد (Weil, 2006).

همچنین ارتقای شاخصهای بهداشتی در جامعه با کاهش مرگ‌ومیر و افزایش امید به زندگی، افراد را به پس‌انداز بیشتر تشویق خواهد کرد. به دنبال افزایش پس‌انداز در جامعه، سرمایه‌گذاری افزایش یافته و این موضوع به افزایش تولید منجر خواهد شد (بهبودی و همکاران، ۱۳۹۰). وجود بسترهای مناسب برای فعالیت اقتصادی نیز در توسعه صادرات تعیین‌کننده است، به طوری که محیط کسب و کار سالم حاصل سلامت اقتصاد و سیاست درست کشورهاست که منجر به نتیجه‌های مثبت اقتصادی از قبیل صادرات، رشد اقتصادی و توسعه صنعتی می‌شود (طیبی و زمانی، ۱۳۹۲). همچنین، تأمین مالی مناسب و کم‌هزینه، وجود قوانین و مقررات صریح با هزینه اندک و ثبات اقتصادی و سیاسی برای رشد بنگاه‌ها از جمله بنگاه‌های صادراتی مؤثرند (طیبی و همکاران، ۱۳۹۵). در مجموع، مؤلفه‌های سهولت کسب و کار با کاهش قابل توجه هزینه‌های مبادله، می‌تواند در تحقق ظرفیتهای صادرات کشورها مؤثر باشد.

برآورد و تصریح الگوی پژوهش

به منظور بررسی اثر بیمه صادراتی بر صادرات، الگوی عوامل مؤثر بر صادرات به صورت

$$X_{it} = \beta_1 + \beta_2 Ins_{it} + \beta_3 RER_{it} + \beta_4 GS_{it} + \beta_5 HDI_{it} + \beta_6 DB_{it} + \beta_7 Dcrisis + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

بیان می‌شود که در آن X_{it} ارزش صادرات برای کشور i در زمان t ، Ins_{it} میزان پوشش بیمه صادراتی، RER_{it} نرخ واقعی ارز، GS_{it} اندازه دولت، HDI_{it} شاخص توسعه انسانی، DB_{it} شاخص سهولت کسب و کار و $DCrisis$ متغیر مجازی بحران است که برای سالهای بحران مالی (۲۰۰۸ و ۲۰۰۹) عدد ۱ و برای مابقی سالها عدد ۰ در نظر گرفته شده است. داده‌های مربوط به صادرات، نرخ اسمی ارز، شاخص قیمت مصرف‌کننده و اندازه دولت از بخش شاخصهای توسعه جهانی^۵ سایت بانک جهانی و داده‌های شاخص سهولت کسب و کار نیز از بخش

1. Ram

2. Grossman

3. Levin and Raut

4. Konya

5. World Development Indicators (WDI)

کسب و کار^۱ بانک جهانی تهیه شده است. همچنین داده‌های حجم پوشش بیمه صادراتی از بخش بدهی خارجی مشترک سایت بانک جهانی و داده‌های شاخص توسعه انسانی از سایت برنامه توسعه سازمان ملل جمع‌آوری شده است. به منظور محاسبه نرخ واقعی ارز در معادله (۱)، از رابطه

$$RER_{it} = ER_{it} \cdot \frac{P_t^*}{P_{it}}$$

استفاده می‌شود، که در آن ER_{it} نرخ اسمی ارز کشور i در زمان t ، P_{it} شاخص قیمت مصرف‌کننده کشور i به سال پایه ۲۰۰۵ در سال t و P_t^* شاخص قیمت مصرف‌کننده کشور آمریکا به سال پایه ۲۰۰۵ در سال t است. نتایج برآورد مدل تحقیق و آزمونهای مربوطه برای کشورهای منتخب توسعه‌یافته و درحال توسعه به ترتیب در جدولهای ۱ و ۲ ارائه شده است.

جدول ۱: نتایج برآورد الگوی (۱) برای کشورهای منتخب توسعه‌یافته

متغیر وابسته: صادرات کشورهای منتخب توسعه‌یافته				
آزمون‌های داده‌های تابلویی				
متغیر مستقل	ضریب	انحراف معیار	آماره t	پی - مقدار
عرض از مبدأ	-۹۷/۰۳	۲۹۷/۸۲	-۳/۲۵	۰/۰۰۱
پوشش بیمه صادراتی	۲/۳	۰/۱۴	۱۶/۱	۰
نرخ واقعی ارز	-۰/۰۰۷	۰/۱۱	-۰/۰۶	۰/۹۴
اندازه دولت	-۱۱/۱۸	۴/۴۲	-۲/۵۲	۰/۰۱
شاخص توسعه انسانی	۱۲۹۴/۵۷	۳۸۸/۴۷	۳/۳۳	۰/۰۰۱
شاخص سهولت کسب و کار	۱/۹۷	۰/۹۵	۲/۰۵	۰/۰۴
متغیر مجازی بحران مالی	-۲۷/۰۹	۹/۱۹	-۲/۹۴	۰/۰۰۳
ضریب تعیین (R2) = ۰/۷۳، آماره $F = ۷۸/۸۷$ و پی - مقدار آماره $F = ۰$				
آزمون‌ها	آماره	پی - مقدار	نتایج	
بروش - پاگان	۶۱۹/۹۴	۰	تأیید روش داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی در برابر داده‌های تلفیقی	
چاو	۱۳۷/۲۶	۰	تأیید روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در برابر داده‌های تلفیقی	
هاسمن	۱/۶۳	۰/۹۵	تأیید الگوی اثرات تصادفی در برابر اثرات ثابت	

منبع: محاسبات پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای Eviews 9 و Stata 13

با توجه به یافته‌های جدول ۱، مقدار R^2 نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌کارگرفته‌شده در الگو، ۷۳ درصد از تغییرات صادرات در کشورهای منتخب توسعه‌یافته را توضیح داده است. آماره F نیز گویای معنی‌داری الگوست.

ضریب برآوردی متغیر پوشش بیمه صادراتی دارای علامت مثبت بوده و از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد، معنی‌دار است. به ازای ۱ میلیارد دلار تغییر در پوشش بیمه صادراتی، متغیر صادرات به میزان ۲/۳ میلیارد دلار^۲ در همان جهت تغییر می‌کند. بدین ترتیب، با ثبات سایر شرایط، در کشورهای توسعه‌یافته افزایش پوشش بیمه صادراتی منجر به توسعه صادرات می‌شود. در بخش مبانی نظری نیز به‌خوبی تفسیر

^۱. Doing Business

^۲. در این پژوهش از واحد ارز بر حسب دلار ایالات متحده آمریکا در نظر گرفته شده است.

شد که صادرکنندگان تحت وجود بیمه صادراتی، به دلیل اطمینان از پرداخت، تمایل به صادرات بیشتری دارند. در مطالعات تجربی پیشین، رینسترا- مونیکا و توروی (۲۰۰۲) و بالتزپرگر و هرگر (۲۰۰۷) نیز به نتیجه‌ای مشابه با نتیجه مطالعه حاضر دست یافتند.

ضریب برآوردی متغیر نرخ واقعی ارز از نظر آماری معنی دار نیست. در نتیجه متغیر نرخ واقعی ارز رابطه معنی داری با صادرات نخواهد داشت. علت معنی دار نبودن اثر متغیر نرخ ارز بر صادرات را می‌توان تفاوت ساختار بازارها و منبع تأمین نهاده‌ها در کشورهای مختلف دانست. با توجه به مطالعات کازرونی و نصیب‌پرست (۱۳۹۴)، نوع اثر نرخ ارز بر میزان صادرات تحت تأثیر نوع بازار و منبع تأمین نهاده‌ای تولید است. در نتیجه بی‌اهمیت تلقی شدن این متغیر در میزان صادرات در مطالعات بین‌المللی دور از انتظار نیست. کازرونی و نصیب‌پرست (۱۳۹۴) در مطالعه تجربی خود نیز به این نتیجه دست یافتند.

ضریب برآوردی متغیر اندازه دولت دارای علامت منفی بوده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار است، به گونه‌ای که به ازای ۱ درصد تغییر در متغیر اندازه دولت^۱، متغیر صادرات به میزان ۱۱/۱۸ میلیارد دلار در خلاف جهت تغییر می‌کند. افزایش اندازه دولت موجب کاهش سرمایه‌گذاریهای بخش خصوصی، تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی می‌شود که پژوهشهای تجربی زیادی مانند حیدری و همکاران (۱۳۸۹)، داواراجان^۲ و همکاران (۱۹۹۶)، دار و خلخالی^۳ (۲۰۰۲)، آلفونسرو و فورسوی^۴ (۲۰۰۸) و ... به این نتیجه دست یافتند. همچنین کلاسیکها نیز معتقدند که دخالت دولت موجب کاهش کارایی بازار آزاد، عدم تخصیص بهینه منابع و کاهش تولید می‌شود. از آنجایی که تولید ناخالص داخلی اثر مثبت بر صادرات دارد و توان صادراتی کشور، وابسته به تولید ناخالص داخلی است، در نتیجه می‌توان استنباط کرد که اثر اندازه دولت بر صادرات منفی می‌شود.

ضریب برآوردی متغیر شاخص توسعه انسانی دارای علامت مثبت بوده و در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار است. با ۰/۰۱ واحد تغییر در شاخص توسعه انسانی، متغیر صادرات به میزان ۱۲/۹۴ میلیارد دلار در همان جهت تغییر می‌کند. با افزایش سطح مهارت نیروی کار، بهره‌وری نیروی کار زیاد می‌شود و این امر منجر به کاهش هزینه تمام‌شده کالا شده و در نهایت منجر به افزایش صادرات می‌شود (کنیا، ۲۰۰۶؛ پورعبدالهان کویچ و همکاران، ۱۳۹۱). با بیان این مطلب ضریب مثبت و معنی دار شاخص توسعه انسانی بر صادرات منطقی به نظر می‌رسد.

ضریب متغیر شاخص سهولت کسب و کار دارای علامت مثبت بوده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار است. با ۰/۰۱ واحد تغییر در شاخص سهولت کسب و کار، متغیر صادرات به میزان ۱/۹۷ میلیارد دلار در همان جهت تغییر می‌کند. هرچه شرایط کسب و کار بهتر باشد، نتایج مثبت اقتصادی مانند صادرات، رشد اقتصادی و توسعه صنعتی نیز بیشتر می‌شود (طیبی و زمانی، ۱۳۹۲).

ضریب برآوردی متغیر مجازی بحران مالی دارای علامت منفی بوده و در سطح اطمینان ۹۹ درصد، معنی دار است. بدین معنی که در صورت وجود بحران مالی، متغیر صادرات به میزان ۲۷/۰۹ میلیارد دلار آمریکا کاهش پیدا می‌کند. با توجه به رکودی که طی دوره بحران مالی در بیمه صادراتی به وجود آمده و اثر مثبت بیمه صادراتی بر صادرات، احتمالاً بخش قابل توجهی از رکود صادرات از جانب رکود پوشش بیمه صادراتی بوده است.

^۱. متغیر اندازه دولت در نرم‌افزار به صورت درصد (ضرب در صد) وارد شده است.

^۲. Devarajan

^۳. Dar and Khalkhali

^۴. Alfonso and Furceri

اثر بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای منتخب

جدول ۲: نتایج برآورد الگوی (۱) برای کشورهای منتخب در حال توسعه

متغیر وابسته: صادرات کشورهای منتخب در حال توسعه				
آزمون‌های داده‌های تابلویی				
متغیر مستقل	ضریب	انحراف معیار	آماره t	پی-مقدار
عرض از مبدأ	-۱۶۷۴/۳۴	۳۱۰/۱۲	-۵/۳۹	۰
پوشش بیمه صادراتی	۱/۱۳	۰/۴۲	۲/۶۸	۰/۰۰۸
نرخ واقعی ارز	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	-۱/۱	۰/۲۶
اندازه دولت	-۱۶/۷۶	۶/۴۸	-۲/۵۸	۰/۰۱
شاخص توسعه انسانی	۲۸۲۱/۳۴	۵۱۶/۰۹	۵/۴۶	۰
شاخص سهولت کسب و کار	-۰/۳۶	۱/۰۸	-۰/۳۳	۰/۷۳
متغیر مجازی بحران مالی	-۱۴/۷	۱۷/۹۱	-۰/۸۲	۰/۴۱
ضریب تعیین (R2) = ۰/۹۱، آماره F = ۶۳/۷۱ و پی-مقدار آماره F = ۰				
آزمون‌ها	آماره	پی-مقدار	نتایج	
بروش-پاگان	۳۲۹	۰	تأیید روش داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی در برابر داده‌های تلفیقی	
چاو	۳۳/۸۶	۰	تأیید روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در برابر داده‌های تلفیقی	
هاسمن	۲۰/۳۳	۰/۰۰۲	تأیید الگو اثرات ثابت در برابر اثرات تصادفی	

منبع: محاسبات پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای Eviews 9 و Stata 13

با توجه به یافته‌های جدول ۲، مقدار R2 نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌کارگرفته‌شده در الگو، ۹۱ درصد از تغییرات صادرات در کشورهای منتخب در حال توسعه را توضیح داده است. آماره F نیز گویای معنی‌داری الگوست. همانند کشورهای توسعه‌یافته، در کشورهای در حال توسعه نیز ضریب برآوردی متغیر پوشش بیمه صادراتی دارای علامت مثبت بوده و از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی‌دار است. به ازای ۱ میلیارد دلار تغییر در پوشش بیمه صادراتی، متغیر صادرات به میزان ۱/۱۳ میلیارد دلار در همان جهت تغییر می‌کند. بدین ترتیب، با ثبات سایر شرایط، در کشورهای در حال توسعه افزایش پوشش بیمه صادراتی منجر به توسعه صادرات می‌شود. در مطالعات تجربی پیشین داخلی^۱، استخر و همکاران (۱۳۸۸)، رجبی و همکاران (۱۳۹۰)، آذربایجانی و همکاران (۱۳۹۴) و اسماعیل‌پور و همکاران (۱۳۹۵) به نتیجه‌ای تقریباً مشابه با نتیجه پژوهش حاضر دست یافتند. البته ضریب برآوردی متغیر بیمه صادراتی در کشورهای در حال توسعه از کشورهای توسعه‌یافته کمتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اثر بیمه صادراتی بر صادرات در کشورهای توسعه‌یافته بیشتر از کشورهای در حال توسعه است.

ضریب برآوردی متغیر نرخ واقعی ارز از نظر آماری معنی‌دار نیست، در نتیجه متغیر نرخ واقعی ارز رابطه معنی‌داری با صادرات نخواهد داشت. همانند آنچه در بخش قبلی بیان شد، علت معنی‌دار نبودن اثر متغیر نرخ ارز بر صادرات می‌تواند ناشی از تفاوت ساختار بازارها و منبع تأمین نهاده‌ها در کشورهای مختلف باشد. در نتیجه بی‌اهمیت تلقی شدن این متغیر در میزان صادرات در مطالعات بین‌المللی دور از انتظار نیست. ضریب برآوردی متغیر اندازه دولت دارای علامت منفی بوده و در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنی‌دار نیست. به گونه‌ای که به ازای ۱ درصد تغییر در متغیر اندازه دولت^۲، متغیر صادرات به میزان ۱۶/۷۶ میلیارد دلار در خلاف جهت تغییر می‌کند. در نتیجه در کشورهای در حال توسعه نیز همانند کشورهای توسعه‌یافته با ثبات سایر شرایط، با افزایش اندازه دولت، صادرات در این کشورها کاهش پیدا می‌کند. ضریب برآوردی متغیر شاخص توسعه انسانی دارای علامت مثبت بوده و در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی‌دار است و با ۰/۰۱ واحد تغییر در شاخص توسعه انسانی، متغیر صادرات به میزان ۲۸/۲۱ میلیارد دلار در همان جهت تغییر می‌کند. از آنجایی که این شاخص، رتبه‌بندی کشورها از جهت توسعه منابع انسانی است و رشد صادرات نیز وابسته به بهره‌وری نیروی کار است، می‌توان انتظار داشت که با افزایش این شاخص صادرات کشور نیز افزایش یابد.

^۱ ایشان پژوهش‌های خود را برای ایران انجام دادند. از این جهت که ایران یکی از کشورهای در حال توسعه نمونه مورد بررسی پژوهش حاضر است، می‌توان نتیجه این پژوهش‌ها را مشابه با نتیجه برآورد کشورهای در حال توسعه دانست.

^۲ متغیر اندازه دولت در نرم‌افزار به صورت درصد (ضرب در صد) وارد شده است.

ضریب شاخص سهولت کسب و کار برای کشورهای در حال توسعه معنی دار به دست نیامده است. با توجه به بی ثباتیهای سیاسی و اقتصادی در اغلب کشورهای در حال توسعه و عدم برخورداری کافی از نظام و چارچوب قانون مند در کسب و کار خود، معنی دار نبودن این متغیر در کشورهای در حال توسعه دور از انتظار نیست.

ضریب برآوردی متغیر مجازی بحران مالی معنی دار به دست نیامده است. بدین معنی که در کشورهای در حال توسعه، بحران مالی جهانی اثر چندانی بر رکود صادرات نمی گذارد.

نتایج و بحث

هدف از پژوهش حاضر، بررسی اثر بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای منتخب توسعه یافته و در حال توسعه است. بدین منظور، با استفاده از الگوی داده‌های تابلویی، عوامل مؤثر بر صادرات طی دوره زمانی ۲۰۰۵-۲۰۱۳ برای ۴۰ کشور منتخب شامل ایران برآورد شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، فرضیه اثر مثبت و معنی دار بیمه صادراتی بر صادرات کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه مورد تأیید قرار گرفته است. در نتیجه به نظر می‌رسد که با فرض ثبات سایر شرایط افزایش پوشش بیمه صادراتی، موجب توسعه صادرات می‌شود. همان گونه که در بخش مبانی نظری پژوهش حاضر نیز مطرح شد، صادرکنندگان تمایل دارند تا خود را از ریسکهای اعتباری صادرات بر حذر دارند. بدین منظور با خرید پوشش بیمه صادراتی، می‌توانند خود را در برابر ریسکهای ذکر شده بیمه کنند و با اطمینان خاطر در بازارهای ریسکی صادرات انجام دهند. این امر منجر به توسعه صادرات می‌شود که با برآورد الگوی (۱)، نتایج حاصل نشان داد بیمه صادراتی بر صادرات اثر مثبت و از نظر آماری معنی دار دارد. اثر بحران مالی بر صادرات کشورهای توسعه یافته، منفی و معنی دار و برای کشورهای در حال توسعه بی معنی به دست آمده است. اثر اندازه دولت نیز بر صادرات، منفی به دست آمده است. یعنی دولت نتوانسته است در زمینه صادرات کارفرمای خوبی باشد. اما اثر شاخص توسعه انسانی بر صادرات مثبت و معنی دار به دست آمده است. اثر ضریب برآوردی شاخص سهولت کسب و کار بر صادرات کشورهای توسعه یافته مثبت و معنی دار شده است، اما برای کشورهای در حال توسعه معنی دار به دست نیامده است. اثر ضریب برآوردی نرخ واقعی ارز بر صادرات معنی دار به دست نیامده است. این طور به نظر می‌رسد که متغیر نرخ واقعی ارز در کنار متغیرهای اثرگذار دیگر بر صادرات اهمیت خود را از دست داده و شاید به جای اثر مستقیم بر صادرات، اثر کمکی و فرعی داشته باشد.

با توجه به اثر مثبت و معنی دار بیمه صادراتی بر صادرات، توجه به توسعه بیمه صادراتی ضروری به نظر می‌رسد. لازم به ذکر است در ایران، صدور بیمه‌های صادراتی محدود به صندوق ضمانت صادرات ایران است و سهم پوشش صادرات توسط این صندوق نیز نسبتاً پایین است. بنابراین، لازم است پوشش بیمه‌ای صادرات این صندوق افزایش یابد. بدین منظور توصیه می‌شود، صندوق از طریق گسترش روابط بین‌المللی (به ویژه با کشورهای واردکننده) شرایط پوشش را ارتقاء دهد. زیرا از این طریق، با تخصیص خطوط اعتباری، هم روند صادرات تسهیل می‌شود و هم ارتباط بازرگانی با شرکای تجاری افزایش می‌یابد. همچنین هم صادرکننده و هم واردکننده قادر خواهند بود تا از خدمات ارزی و دیگر خدمات مالی بهره‌مند شوند که این امر موجب افزایش مطلوبیت بیمه‌نامه برای طرفین صادرات می‌شود. همچنین مزیت دیگر گسترش روابط بین‌المللی، تسهیل بیشتر پوششهای بیمه اتکایی در بیمه‌های صادراتی خواهد بود. در این رابطه به سیاست‌گذاران کلان کشور نیز توصیه می‌شود تا با سعی در افزایش ثبات اقتصادی و سیاسی، ریسک کشوری را پایین بیاورند^۱. همچنین، پیشنهاد می‌شود امکان سنجی ارائه پوشش بیمه‌های صادراتی توسط دیگر شرکتهای بزرگ بیمه‌ای کشور مورد توجه قرار گیرد تا از این طریق، پوشش بیمه صادرات از انحصار خارج شده و رقابتی شود. این امر باعث بهبود شرایط بیمه‌نامه و تمایل بیشتر صادرکننده به خرید پوشش بیمه صادراتی می‌شود.

منابع و ماخذ

آذربایجانی، ک.، سرخوش آرا، ع. اسماعیل پور، ع. (۱۳۹۴). تحلیل تأثیر یارانه بیمه صادراتی بر صادرات غیر نفتی. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، دوره ۱۵، شماره ۱، صص ۱۲۳-۱۳۹.

استخر، م.، زیبایی، م. طرازکار، م. ح. (۱۳۸۸). ارزیابی تأثیر یارانه بیمه صادراتی بر صادرات محصولات کشاورزی. اقتصاد کشاورزی (اقتصاد و کشاورزی)، دوره ۳، شماره ۴، صص ۱۸۵-۲۰۲.

^۱ ریسک کشوری ایران در سال ۲۰۱۷ به گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، رده ۶ اعلام شده است. طبقه‌بندی از کم‌ریسک‌ترین به پرریسک‌ترین عدد ۱ تا ۷ است.

- اسماعیل پور، ی.، اسدزاده، ا.، شگری، م. ذوالقدر، ح.، (۱۳۹۵). تحلیل تأثیر یارانه بیمه صادراتی بر صادرات غیرنفتی با استفاده از رگرسیون فازی. فصلنامه پژوهشهای رشد توسعه اقتصادی، آماده انتشار.
- بهبودی، د.، باستان، ف. فشاری، م.، (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین مخارج بهداشتی سرانه و درآمد سرانه در کشورهای با درآمد پایین و متوسط (رهیافت علیت در داده‌های تابلویی). فصلنامه علمی-پژوهشی مدل‌سازی اقتصادی، دوره ۱۵، شماره ۵، صص ۸۱-۹۶.
- پورعبادالهیان کوچی، م.، اصغرپور، ح.، فلاحی، ف. عبدی، ح.، (۱۳۹۰). اثر انباشت سرمایه انسانی روی صادرات صنعتی استانهای کشور. دوفصلنامه اقتصاد پولی مالی، دوره ۱۹، شماره ۳.
- حیدری، ح.، پروین، س.، فاضلی، م.، (۱۳۸۹). رابطه بین اندازه دولت و رشد اقتصادی: مطالعه موردی کشورهای عضو اوپک حاشیه خلیج فارس. فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسیهای اقتصادی سابق)، دوره ۷، شماره ۳، صص ۴۳-۶۶.
- رجبی، م.، رنجبر، ه.، اصلانی، ه.، (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر یارانه‌های صادراتی بر صادرات غیرنفتی ایران. ماهنامه بررسیهای بازرگانی، ۴۷، صص ۳-۱۶.
- شاکری، ع.، مالکی، ا.، (۱۳۸۹). آزمون رابطه رشد صادرات غیرنفتی و رشد اقتصادی در ایران (با استفاده از داده‌های فصلی و به تفکیک کدهای دورقمی ISIC). فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی، ۵۶، صص ۵-۲۶.
- طیبه، س.ک.، مؤمنی، ن.، زمانی، ز.، (۱۳۹۵). اثر بهبود محیط کسب و کار بر صادرات بنگاه‌های کوچک و متوسط در کشورهای منتخب. چهارمین کنفرانس ملی مدیریت، اقتصاد و حسابداری.
- طیبه، س.ک.، زمانی، ز.، (۱۳۹۲). اشتغال‌زایی بهبود کسب‌وکار در بنگاه‌های کوچک و متوسط و تجربه کشورهای آسیایی منتخب. اولین همایش توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب‌وکار، صص ۱-۲۷.
- کرباسی، ع.، حسنی شیروان‌شاهی، ب.، (۱۳۸۸). بررسی ارتباط بین صادرات، درجه و ضمانت اعتبارات صادراتی. پژوهشنامه اقتصادی، دوره ۹، شماره ۱، صص ۲۳۹-۲۶۱.
- کارزونی، ع.ر.، نصیب‌پرست، س.، (۱۳۹۴). عوامل تعیین‌کننده صادرات در کشورهای درحال توسعه: رویکرد اقتصادسنجی بیزینی. فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، ۴، صص ۳۵-۶۳.
- میرمحمدی، م.، (۱۳۶۵). نقش بیمه‌های صادراتی و اهمیت آن در توسعه صادرات. انتشارات واحد فوق‌برنامه بخش فرهنگی دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی.
- ناظمی، ف.، (۱۳۸۸). بررسی اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر صادرات غیرنفتی. فصلنامه مدیریت صنعتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، دوره ۴، شماره ۱۰، صص ۱۱۵-۱۱۷.

- Alfonso, A.; Furceri, D., (2008). Government size composition volatility and economic growth. Working paper series, 849.
- Amiti, M.; Weinstein, D.E., (2011). Exports and financial shocks. The Quarterly Journal of Economics, 126(4), pp. 1841-1877.
- Anderson, J.E.; Riley, J.G., (1976). International trade with fluctuating prices. International Economic Review, 17(1), pp. 76-97.
- Auboin, M.; Engemann, M., (2014). Testing the trade credit and trade link: evidence from data on export credit insurance. Review of World Economics, 150(4), pp.715-743.
- Balassa, B., (1978). Exports and economic growth: Further evidence. Journal of development Economics, 5(2), pp. 181-189.
- Baltensperger, E.; Herger, N., (2007). Exporting against risk? Theory and evidence from public export insurance schemes in OECD countries. Open Economies Review, 20(4), pp. 545-563.
- Chauffour, J.P.; Farole, T., (2009). Trade finance in crisis: market adjustment or market failure? World Bank Policy Research Working Paper Series, 5003.
- Chor, D.; Manova, K., (2012). Off the cliff and back? Credit conditions and international trade during the global financial crisis. Journal of International Economics, 87(1), pp. 117-133.
- Dar, A.; Khalkhali, S.A., (2002). Government size, factor accumulation, and economic growth: Evidence from OECD countries. Journal of Policy Modeling, 24, pp. 679-692.

- Devarajan, S.; Swaroop, V.; Zou, H., (1996). The composition of public expenditure and economic growth. *Journal of Monetary Economics*, 37, pp. 313-344.
- Eaton, J., (1979). The allocation resources in an open economy with uncertain terms of trade. *International Economic Review*, 20(1), pp. 391-403.
- Emery, R.F., (1967). The relation of exports & economic growth. *Kyklos*, 20(4), pp. 470-486.
- Felbermayr, G.J.; Yalcin, E., (2013). Export credit guarantees and export performance: An empirical analysis for Germany. *The World Economy*, 36(8), pp. 967-999.
- Funatsu, H., (1986). Export Credit Insurance. *Journal of Risk and Insurance*, 53(4), pp. 680-692.
- Grossman, P.J., (1988). Government and economic growth: a nonlinear relationship. *Public Choice*, 56(2), pp. 193-200.
- Jones, P.M., (2010). Trade credit insurance. *Primer Series on Insurance*, 15.
- Konya, L., (2006). Exports and growth: Granger causality analysis on OECD countries with a panel data approach. *Economic Modeling*, 23(6), pp. 978-992.
- Levin, A.; Raut, L., (1997). Complementarities between exports and human capital in economic growth: evidence from the semi-industrialized countries. *Economic Development and Cultural Change*, 46(1), pp. 155-174.
- Ram, R., (1986). Government size and economic growth: A new framework and some evidence from cross-section and time-series data. *The American Economic Review*, 76(1), pp. 191-203.
- Rienstra-Munnicha, P.; Turvey, C.G., (2002). The relationship between exports, credit risk and credit guarantees. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 50(3), pp. 281-296.
- Ruffin, R.J., (1974). International trade under uncertainty. *Journal of International Economics*, 4, pp. 243-259.
- Veer, K.J., (2015). The private export credit insurance effect on trade. *Journal of Risk and Insurance*, 82(3), pp. 601-624.
- Weil, D.H., (2006). Accounting for the effect of health on economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 122, pp. 1265-1306.

پیوست:

کشورهای منتخب پژوهش حاضر شامل کشورهای زیر هستند:

توسعه یافته: آمریکا - ایتالیا - آلمان - انگلستان - فرانسه - روسیه - اسپانیا - هلند - سوئیس - کره جنوبی - بلژیک - لهستان - کانادا - اتریش - ژاپن - سنگاپور - استرالیا - هنگ کنگ - سوئد - نروژ.

در حال توسعه: چین - برزیل - ترکیه - مجارستان - مکزیک - اندونزی - عربستان - آفریقای جنوبی - قطر - تایلند - مصر - ویتنام - عراق - کلمبیا - الجزایر - مالزی - شیلی - فیلیپین - قزاقستان - ایران.